

<http://astro.tsinghua.edu.cn>

Истицање гаса у активним галактичким језгрима: *шта нам откривају спектралне линије?*

Јелена Ковачевић Дојчиновић, Иван Дојчиновић, Маша Лакићевић,
Лука Ч. Поповић

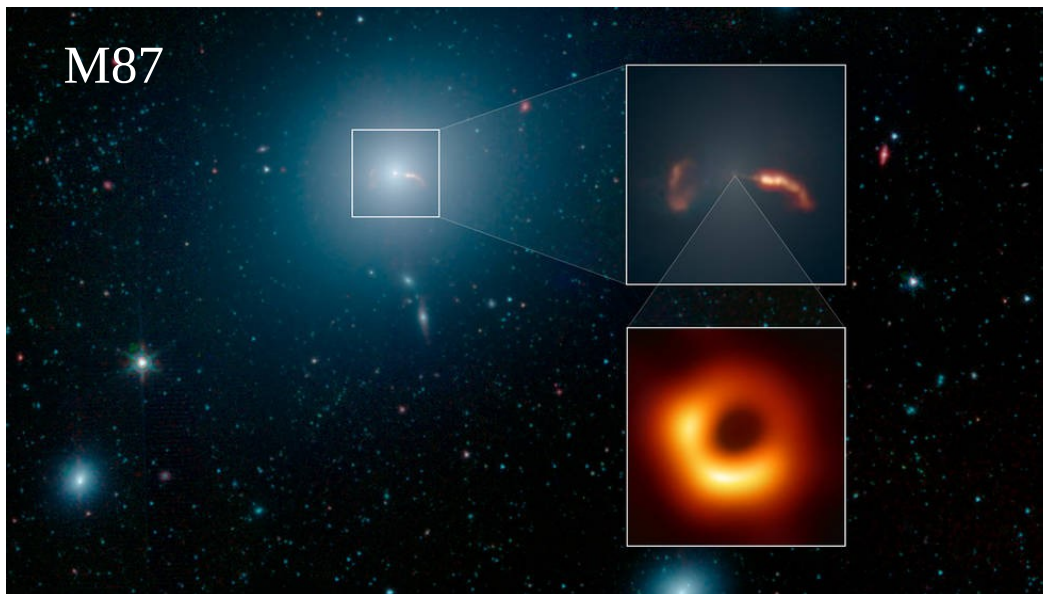
Садржај предавања

1. Увод
2. Истицање гаса (outflow): физичке собине и начин настанка
3. Значај истицања гаса за еволуцију галаксије
4. Како се истицање гаса види у спектрима АГЈ?
5. Утицај кинематике outflow-а на профиле линија: отворена питања
6. Узорак и анализа
7. Резултати: Outflow vs. гравитација
8. Резултати: процедура за декомпозицију $H\alpha$ + [NII]
9. Резултати: потпис outflow-а кроз АГЈ спектар
10. Резултати: комплексни облици outflow компоненти
11. Закључци

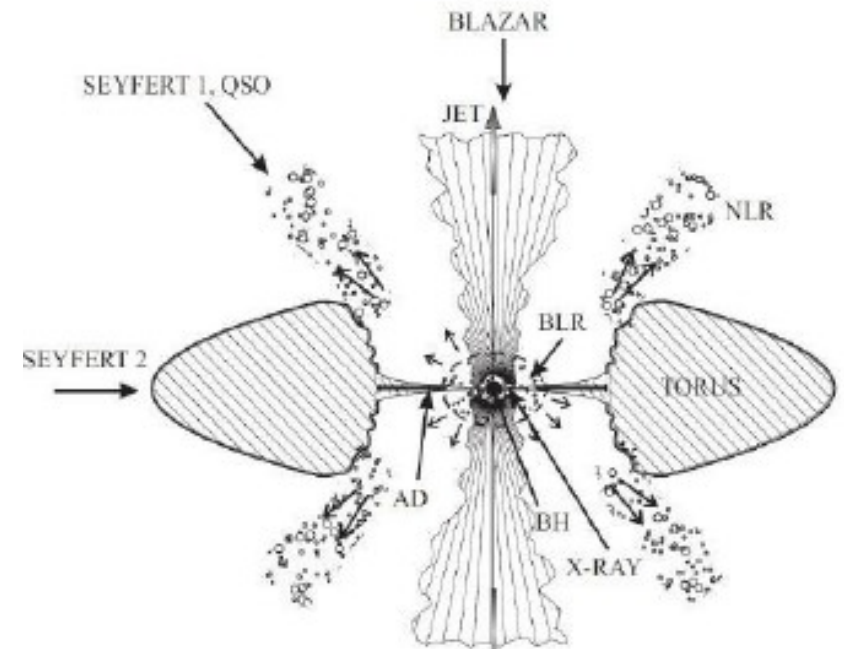
1. Увод

- узроци истицање гаса: 1) звездани ветрови и супернове, 2) активна галактичка језгра

- Активна галактичка језгра (АГЈ).

Credit: NASA/JPL-Caltech/Event Horizon Telescope Collaboration

Jovanović & Popović, 2009

- <10% процената свих галаксија садрже АГЈ
- АГЈ имају и до 10000 пута већу луминозност од нормалних галаксија
- настанак зрачења: акреција материје у супермасивну црну рупу
- подела на АГЈ тип 1 или тип 2 према оријентацији у односу на торус прашине
- outflow уочен преко оптичких спектралних линија у 90% АГЈ тип 1 (Rakshit & Woo 2018) и око 40-50 % АГЈ тип 2 (Woo et al. 2016).

2. Истицање гаса (outflow): физичке собине

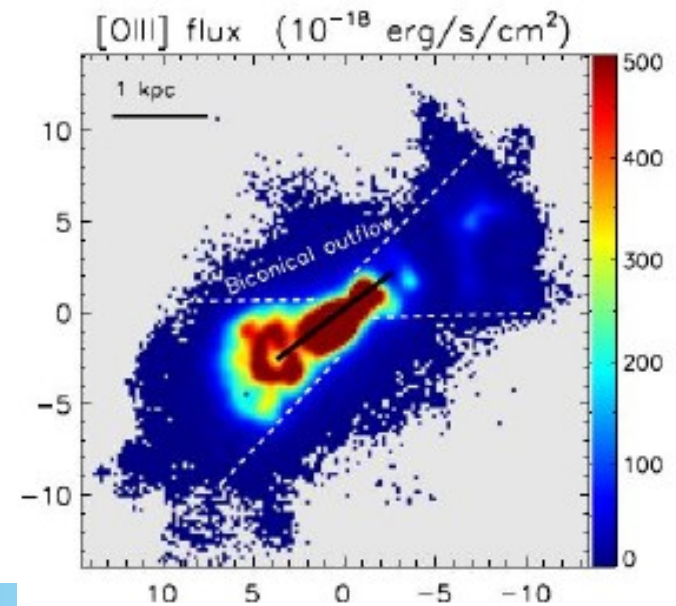
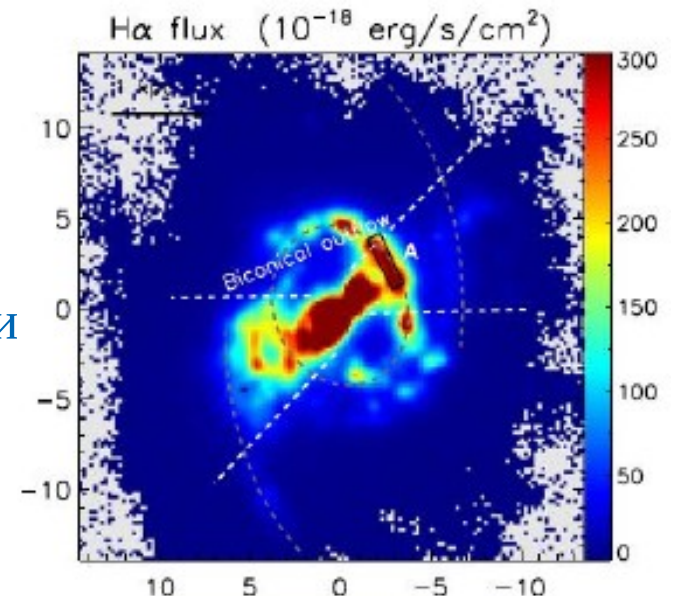
- истицање гаса у АГЈ је посматрано на свим таласним дужинама и на различитим скалама.
- Оријентација им не зависи од главне осе галаксије.

1) ултра-брзо истицање гаса на малим скалама (ветрови акреционог диска)

- посматрано преко Х-зрачења и апсорпционих линија у УВ.
- $R \sim 0.01 \text{ pc} - 1 \text{ pc}$, $v < 0.25c$, (Tombesi et al. 2015, Nature)

2) истицање гаса на великим скалама

- посматрано преко оптичких емисионих линија и преко линија молекула у ИЦ.
- $R < 10 \text{ kpc}$, $v < 2000 \text{ km/s}$ (Komossa et al. 2018).
- Истраживање outflow-а на великим скалама је посебно напредовало развојем просторне спектроскопије; одређене скале outflow-а, брзина, проток масе ($\dot{M} \sim 0.1-1000 M_{\text{sun}} \text{ yr}^{-1}$), енергија... (Harrison et al. 2014, Karouzos et al. 2016, Kang & Woo 2018, Shin et al. 2019).

NGC 5728: Shin et al. 2019

2. Истицање гаса (outflow): начин настанка

- *Механизам који доводи до настанка истицања гаса је под знаком питања.*

1) Модел настанка ултра-брзих outflow-а на малим скалама (ветрова акреционог диска):

- приликом акреције материје у црну рупу, када се акреција одвија на Едингтоновој граници или изнад ње (King et al. 2003).

Credit: ESA/ATG medialab

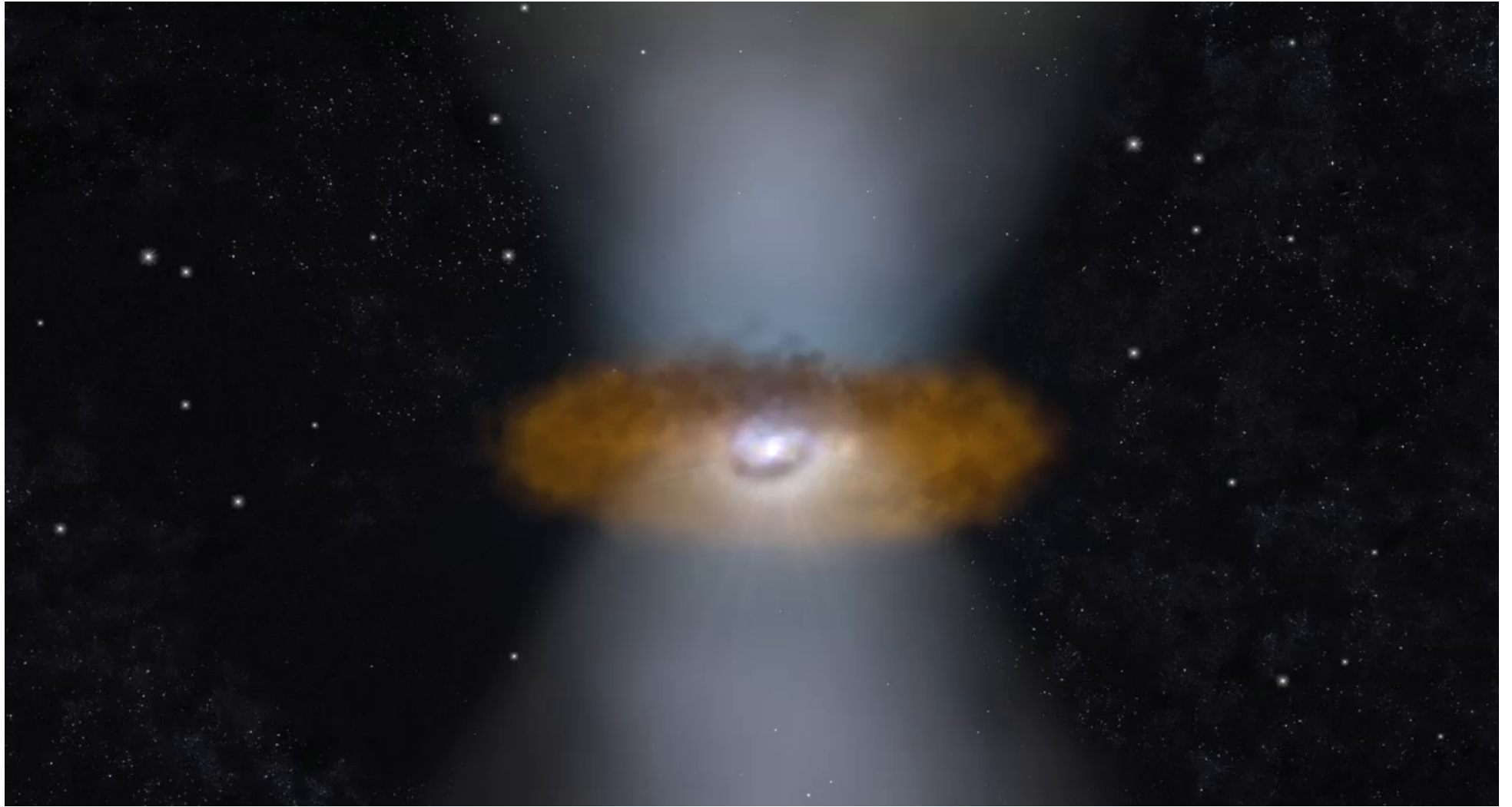
2) Модели настанка outflow-а на великим скалама:

- ултра-брзи ветрови акреционог диска на малим скалама ударају у међузвездану материју и стварају ударни талас који прераста у outflow-а на великим скалама (Tombesi et al. 2015; Costa et al. 2020)

- притисак зрачења на прашину (Osterbrock & Ferland 2006; Ishibashi & Fabian 2015),

- интеракција радио џета са облацима гаса (Nesvadba et al. 2008; Mukherjee et al. 2018)

Markarian 573 animation
credit: NASA's Goddard Space Flight Center

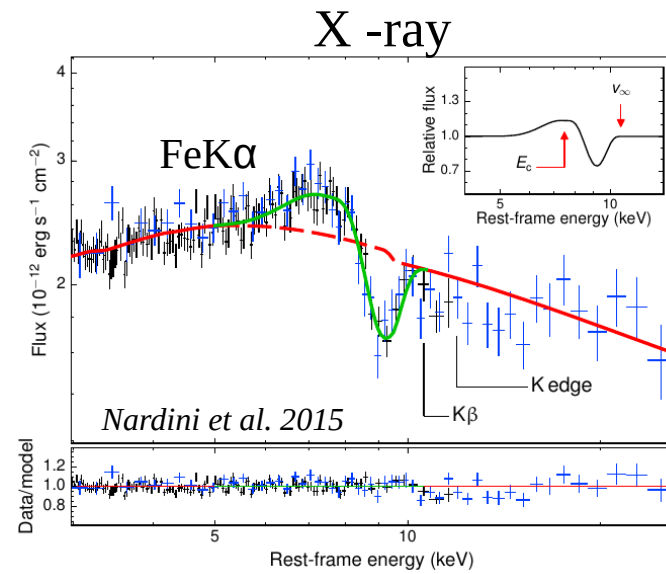
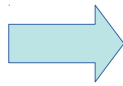

3. Значај истицања гаса за еволуцију галаксије

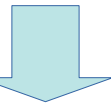
- Емпиријски пронађене корелације између масе црне рупе и одређених особина галаксије домаћина (маса и луминозност балца, дисперзија брзина звезда). Сматра се да постоји одређене спрега између црне рупе и галаксије домаћина (*AGN feedback*) која доводи до заједничке еволуције (Kormendy & Ho 2013).
- *Outflow* на великим скалама је могући канал за *AGN feedback* (Di Matteo et al. 2005; Fabian et al. 2012; Harrison et al. 2018).
- **Негативни *AGN feedback***: истицање гаса растерује међузвездану материју у регионима где се формирају звезде и тако смањује стопу формирања нових звезда.
- **Позитивни *AGN feedback***: истицање гаса повећава стопу формирања нових звезда, тако што компресује међузвездану материју.

4. Како се истицање гаса види у спектрима АГЈ?

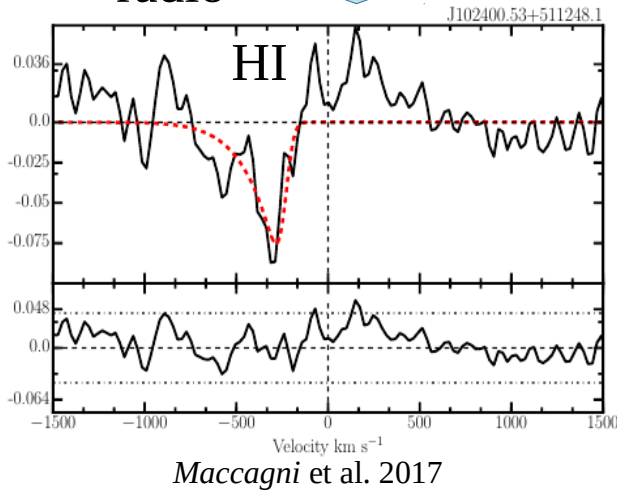
- ултра-брзи outflow на малим скалама

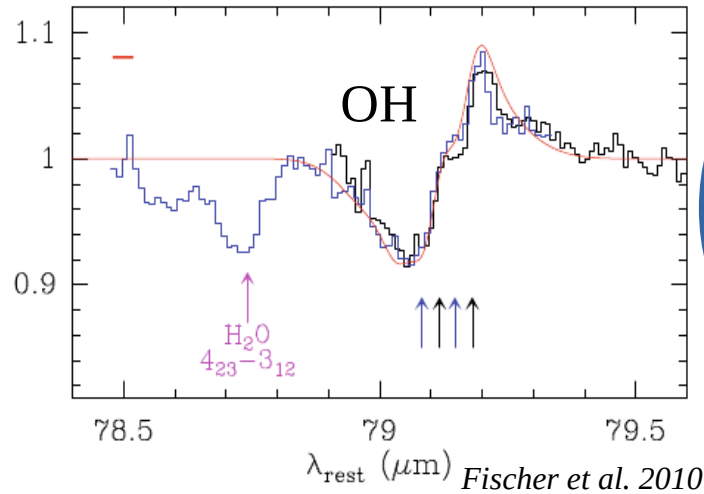
- outflow на великим скалама

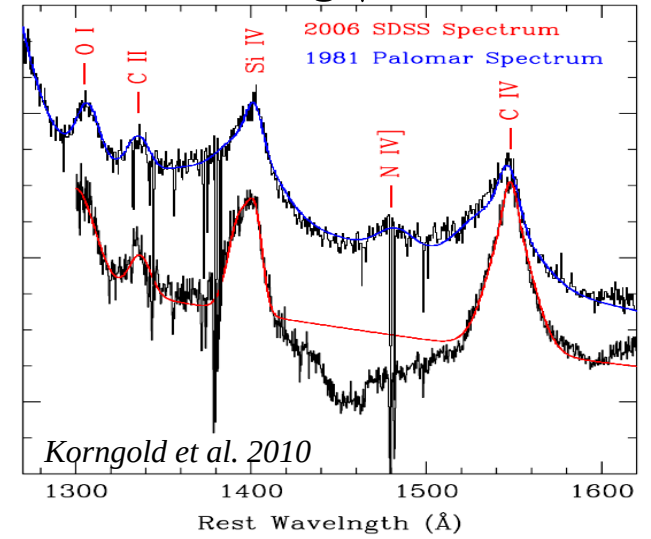
radio

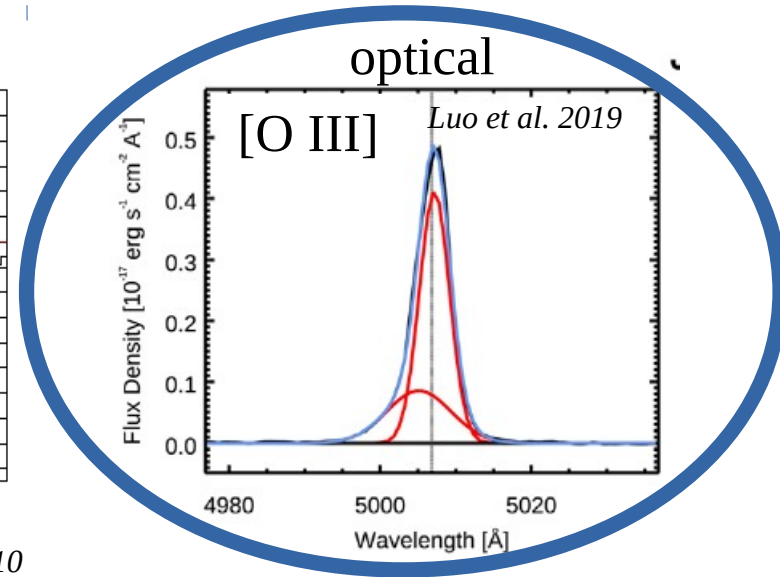
IR

UV

optical

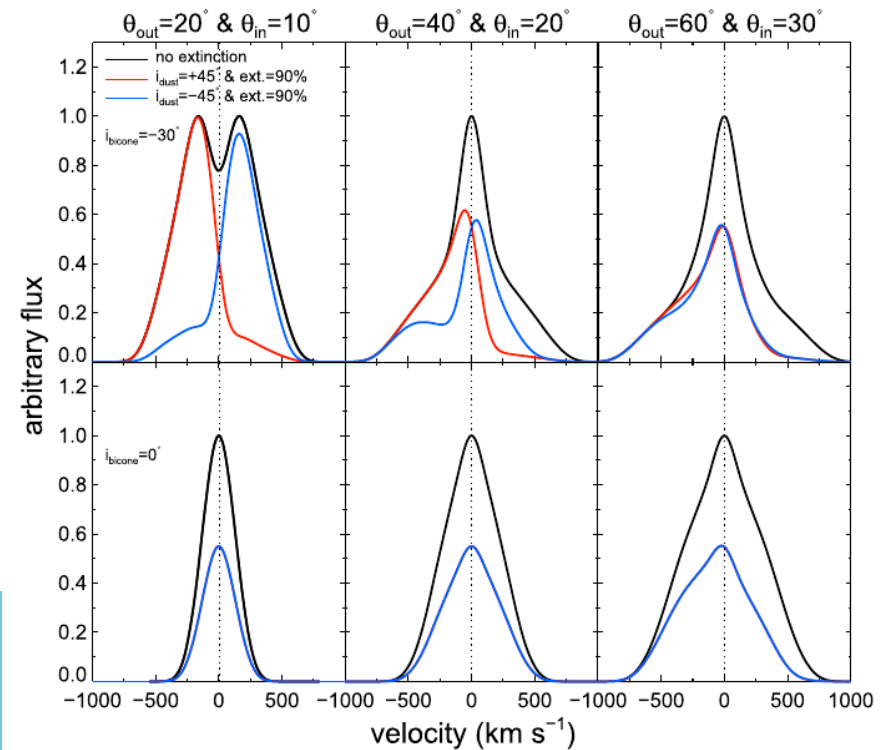
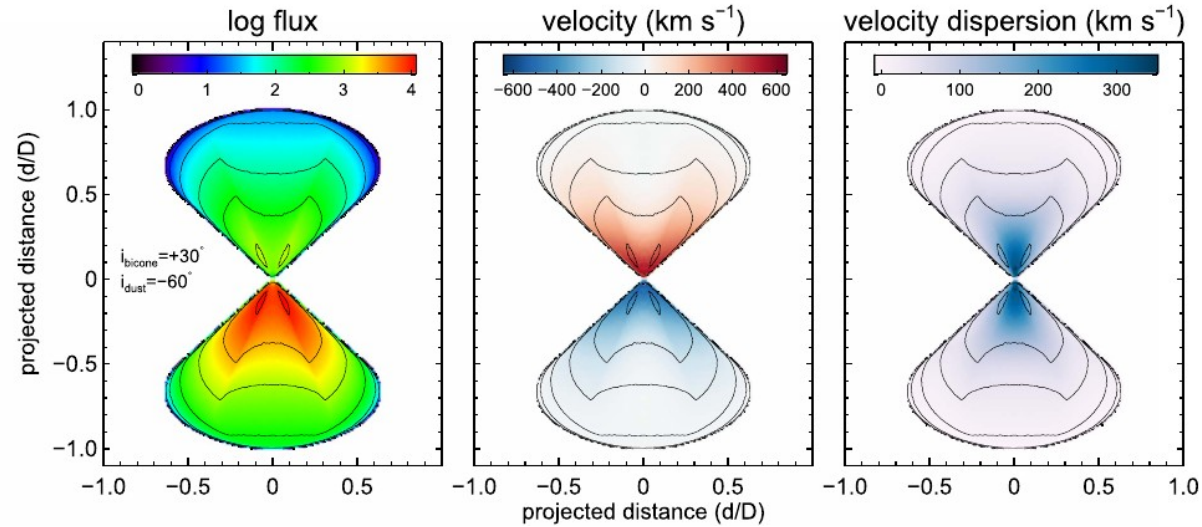
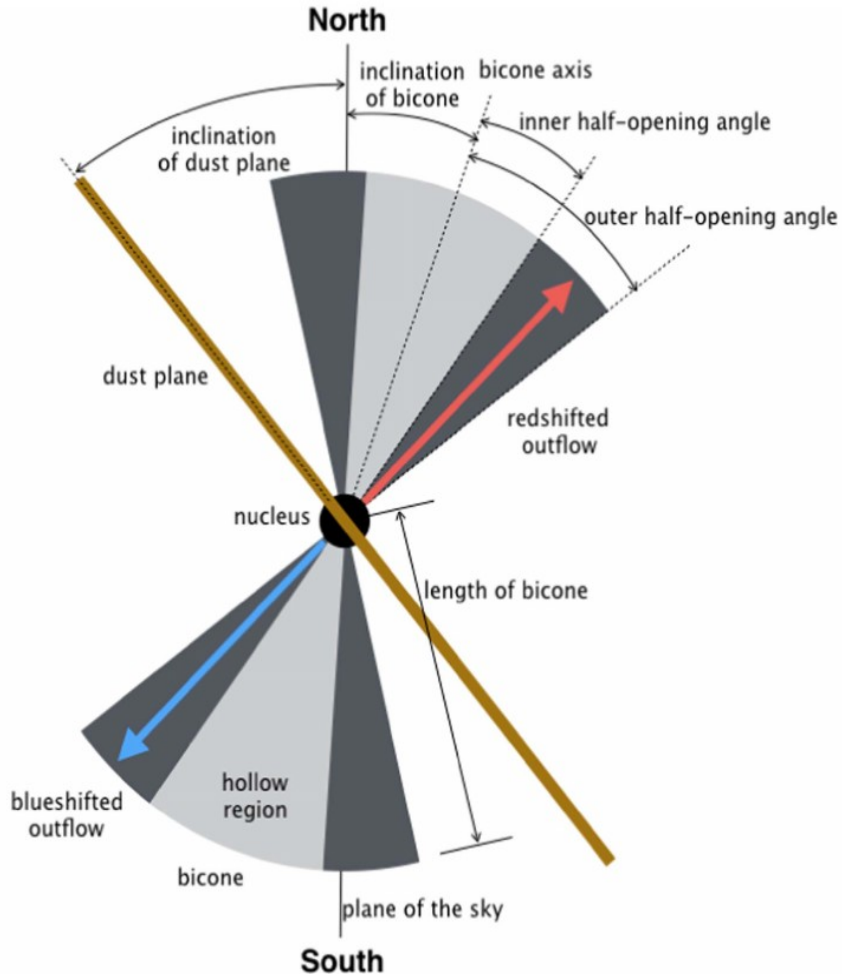

Шта кажу теоријски модели?

Biconical outflow model: Bae & Woo, 2016

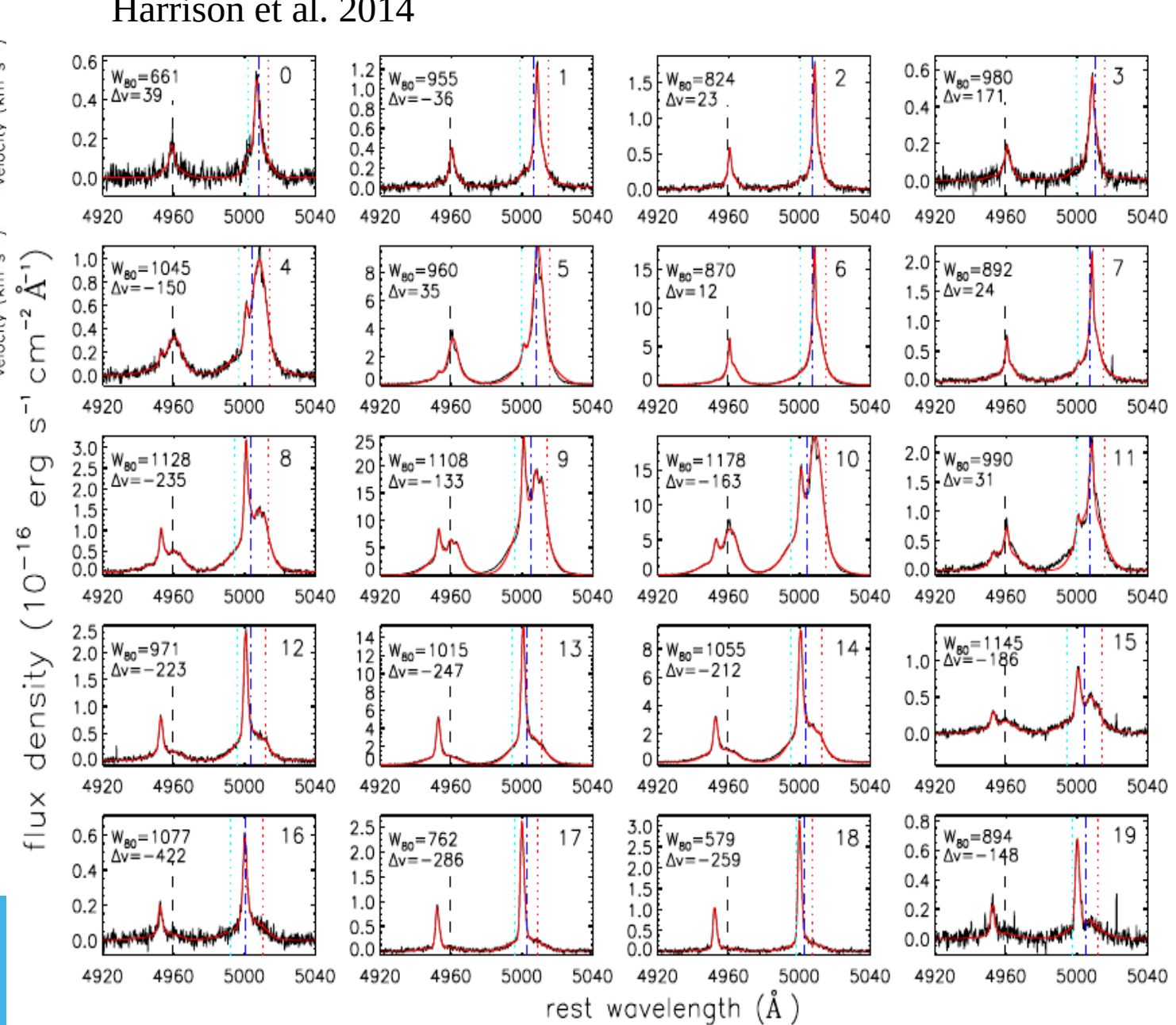
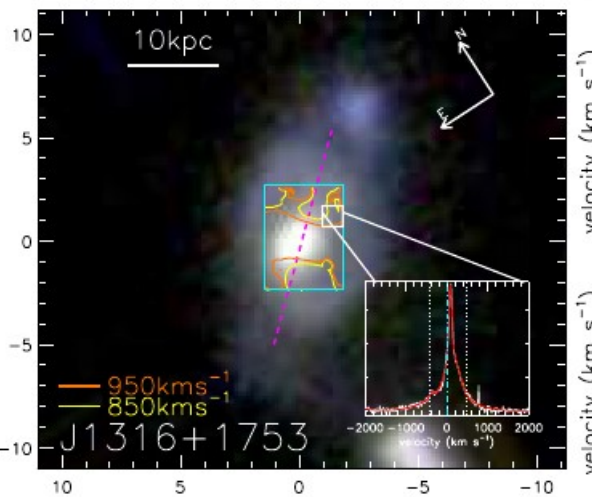
- описују геометрију outflow-а са:
  - угао конуса,
  - брзина гаса у outflow-у
  - количина екстинкције услед присуства прашине.

Просторно разлучена спектроскопија

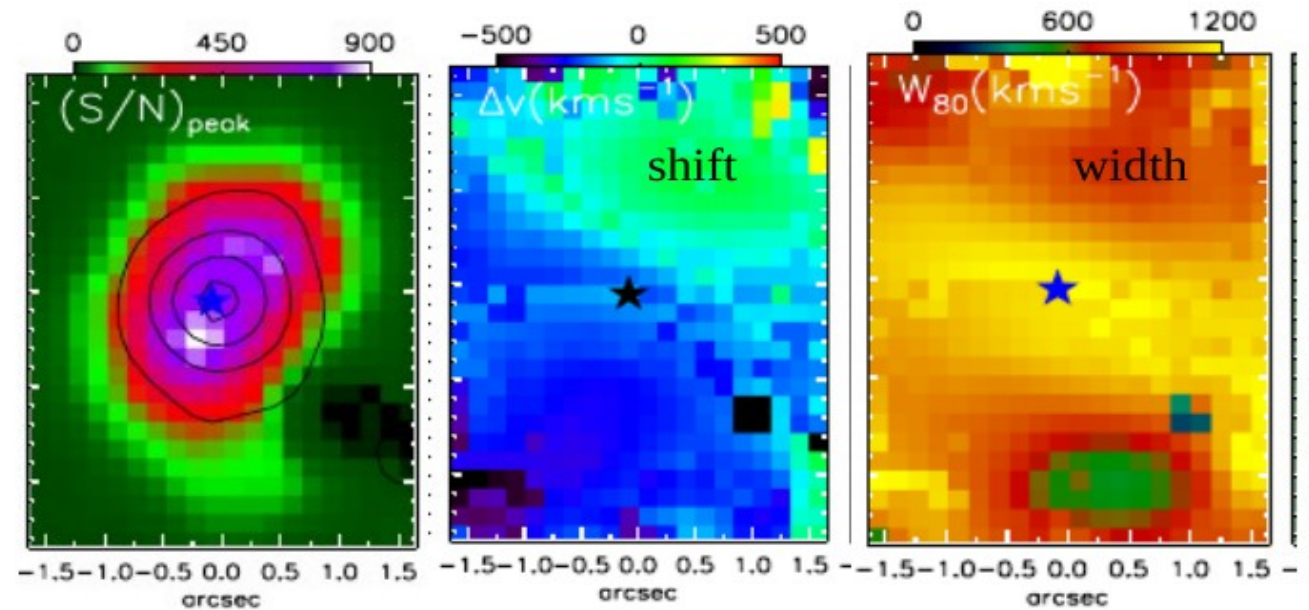
објект J1316+1753

Harrison et al. 2014

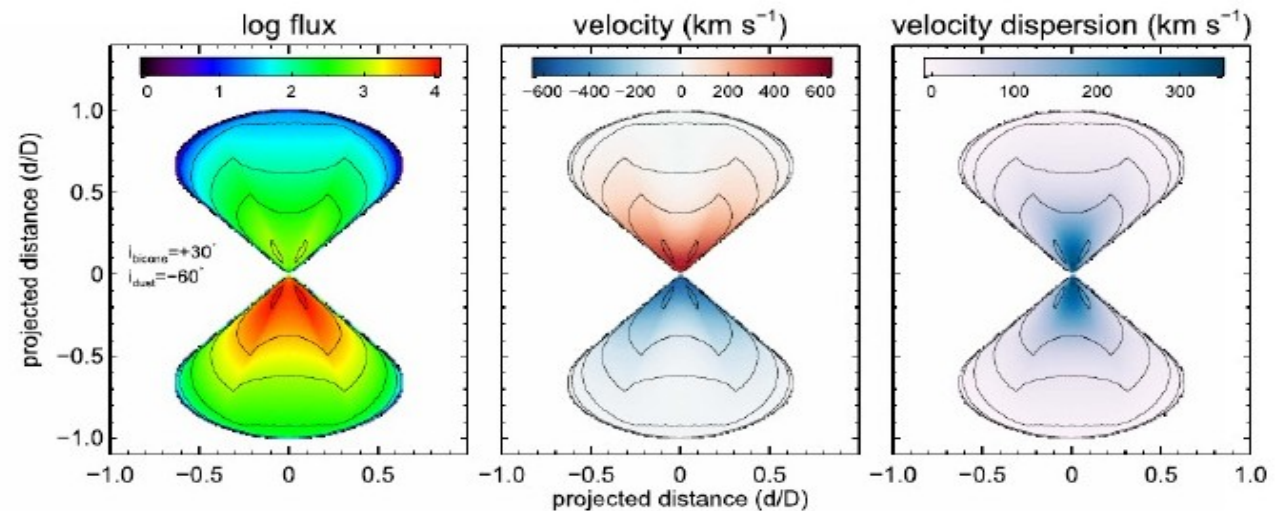

Просторно разлучена спектроскопија

Harrison et al. 2014
објекат J1316+1753

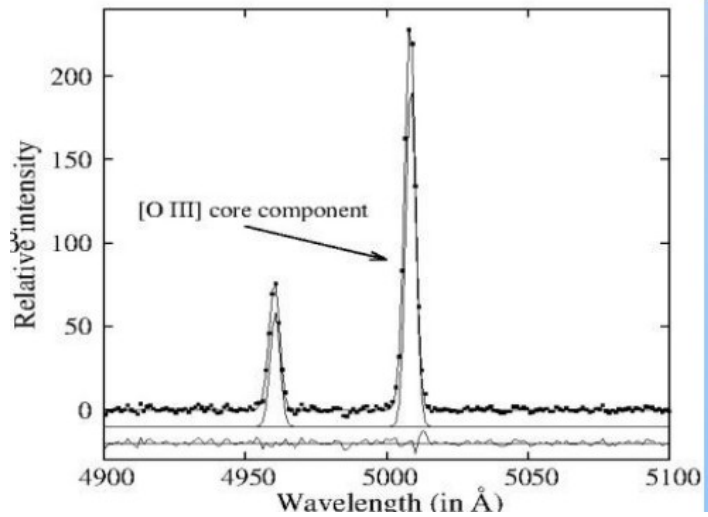
Bae & Woo, 2016
Biconical outflow model

Просторно неразлучена спектроскопија

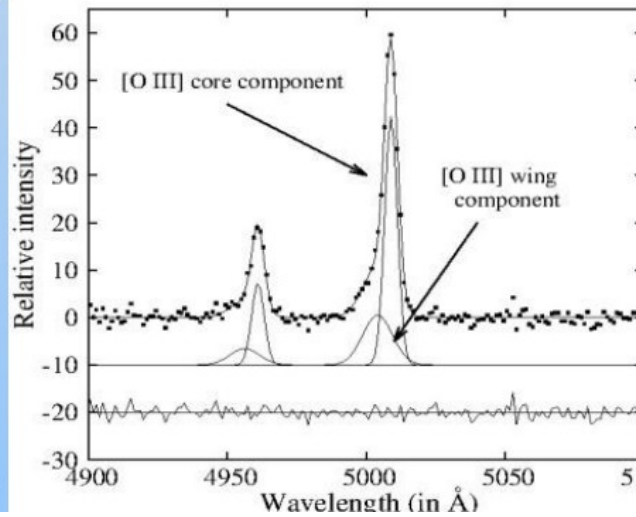
- једноставнији облици [O III] линија, добро се описују са једним или два гаусијана.

један гаусијан

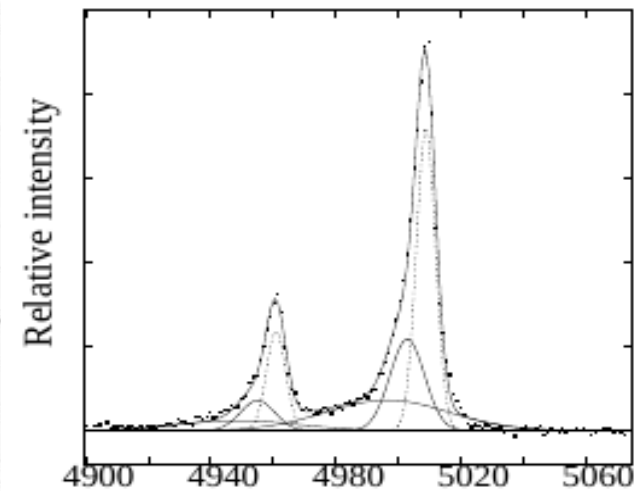
10 % АГЈ тип 1
50 % АГЈ тип 2

два гаусијана

90 % АГЈ тип 1
50 % АГЈ тип 2

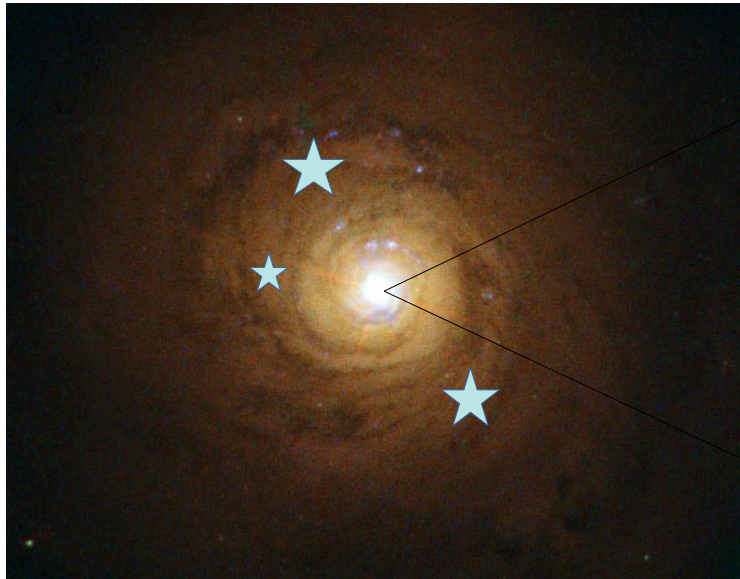
КОМПЛЕКСНИ ОБЛИЦИ

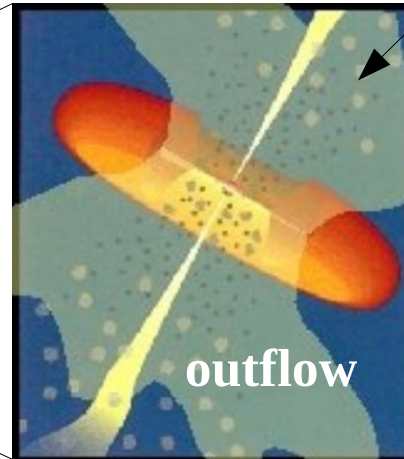
врло ретко

5. Утицај кинематике outflow-а на профиле линија: *отворена питања*

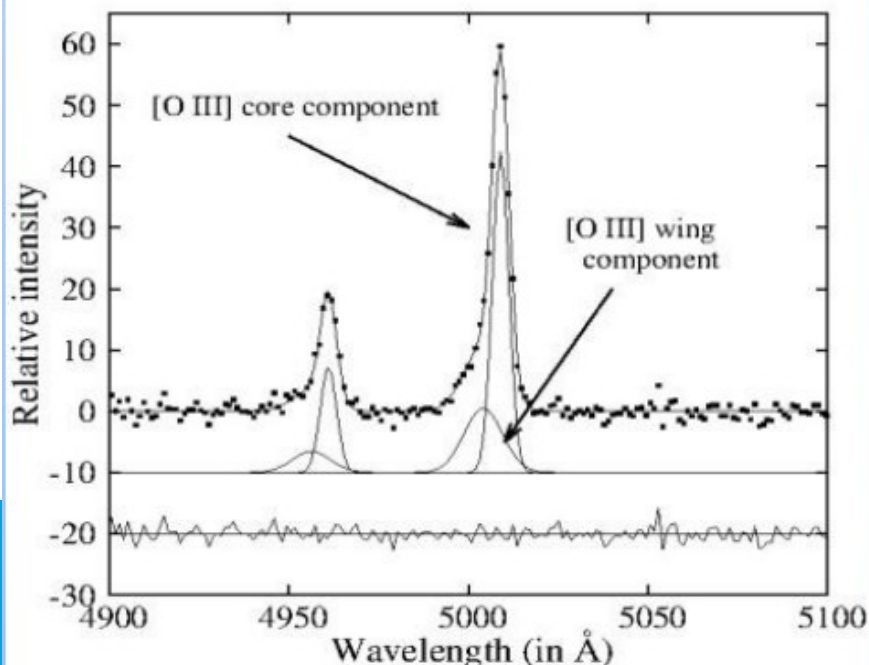
À credit: ESA / Hubble / NASA / Davide de Martin.

усколинијски регион

Профили емисионих линија:
гравитациона
+
негравитациона
(outflow)
компонента

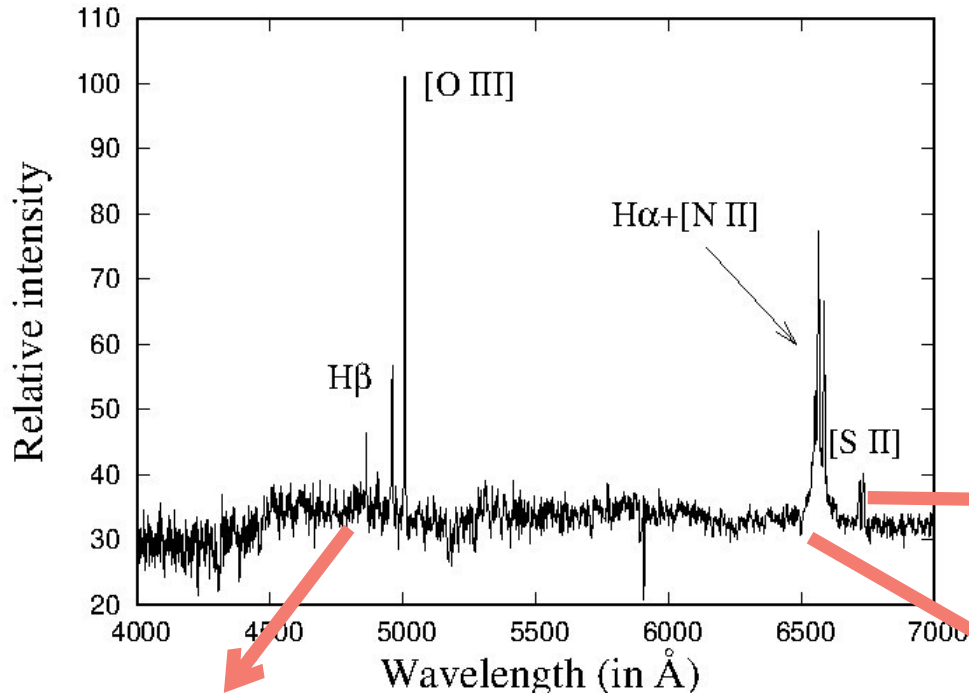

Како разлучити outflow компоненту од гравитационе компоненте у профилима уских линија? Да ли је исто за све линије?

Karouzos et al. 2016, Kang et Woo 2018, Sexton et al. 2021, Davies et al. 2020, etc.

5. Утицај кинематике outflow-а на профиле линија: *отворена питања*

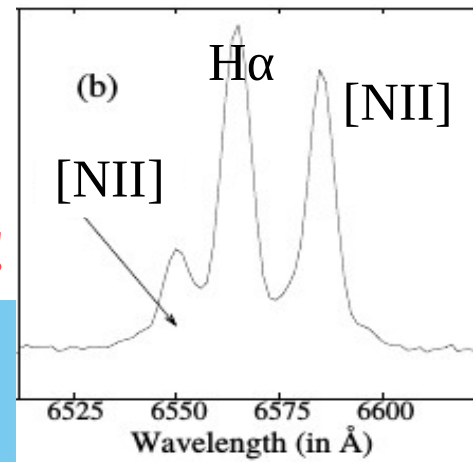
Утицај кинематике outflow-а на друге емисионе линије сем [O III] у АГЈ спектру?

исувише слабе!

исувише слабе!

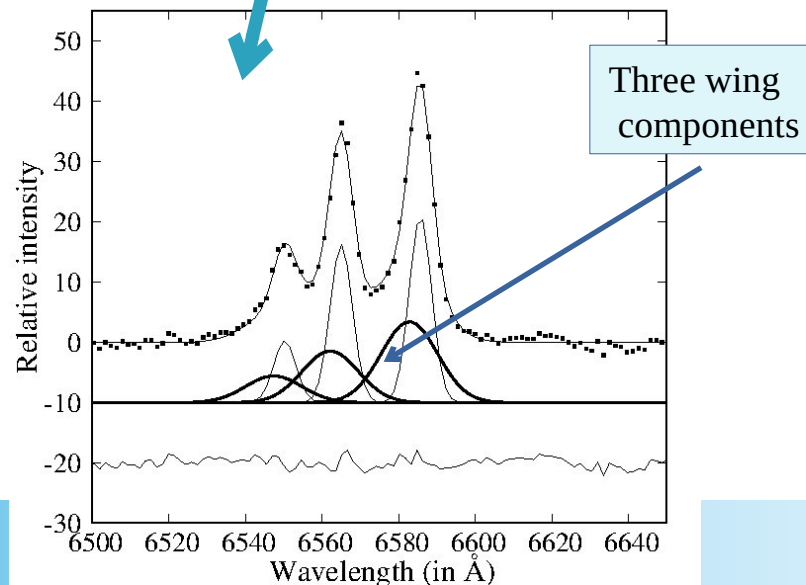
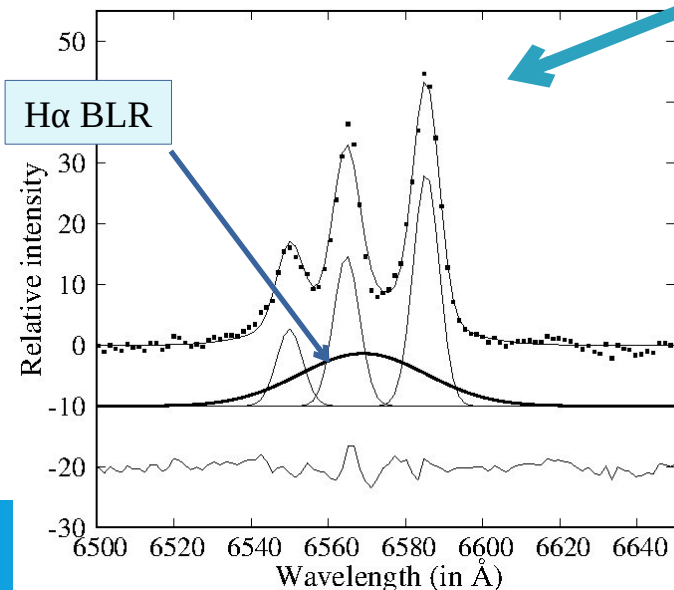
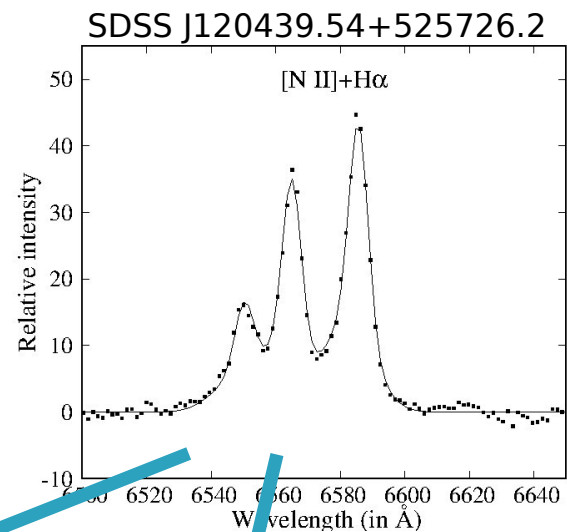
**КОМПЛИКОВАНА
ДЕКОМПОЗИЦИЈА!**

5. Утицај кинематике outflow-а на профиле линија: *отворена питања*

Декомпозиција $H\alpha + [NII]$?

- преклопљене $H\alpha + [NII]$ могу бити:
  - (a) широка $H\alpha$ из широколинијског региона, АГЈ 1.9
  - (b) сума три outflow компоненте
  - (c) све то скупа

Циљ

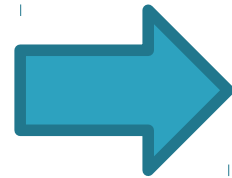
- Пратити кинематику outflow-а у спектрима АГЈ типа 2 анализирајући профиле више емисионих линија ([O III] , H α , [N II] , H β , [S II]).
- Истражити утицај гравитационе наспрам не-гравитационе (outflow) кинематике на профилима различитих емисионих линија.
- Направити процедуру за декомпозицију H α + [N II]

6. Узорак и анализа

▶ SDSS DR14:

1. SNR > 20
2. EWs of lines > 5Å

577 АГЈ тип 2

60 %

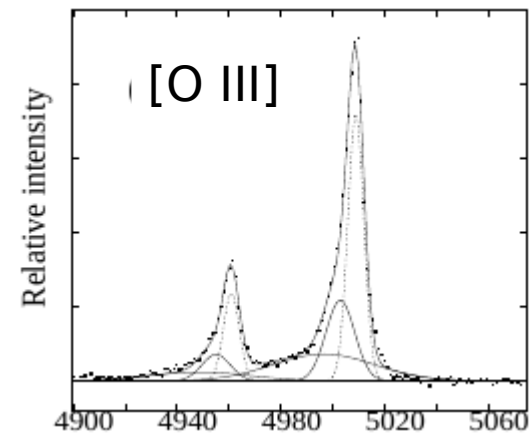
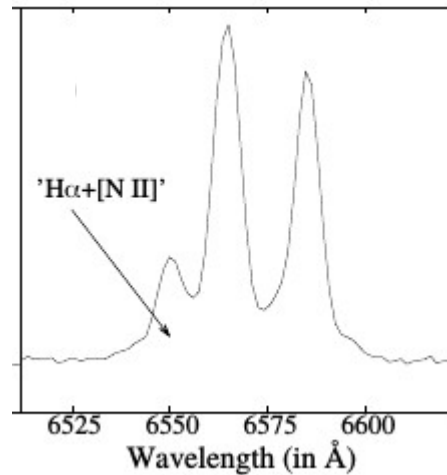
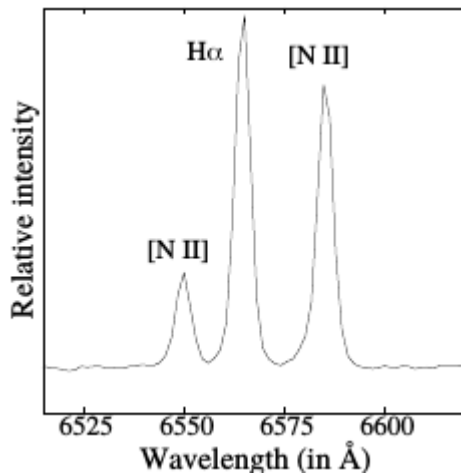
38 %

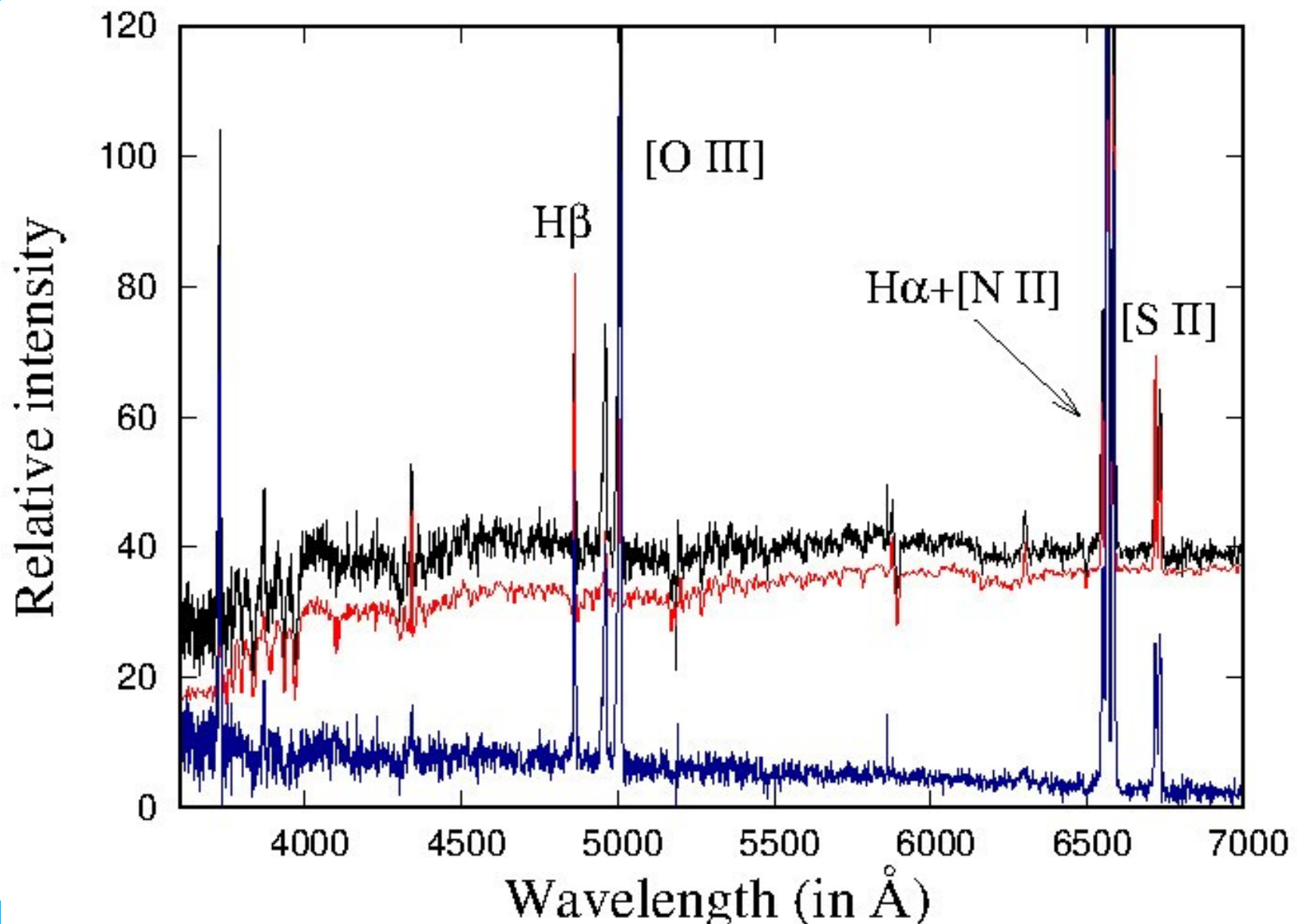
2 %

непреклопљене
H α и [N II]

Преклопљене
H α and [N II]

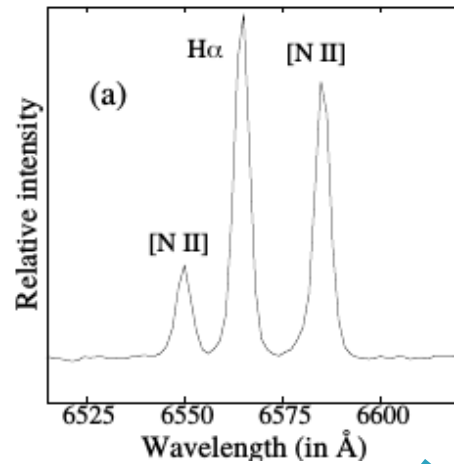
Комплексан профил
outflow компоненте

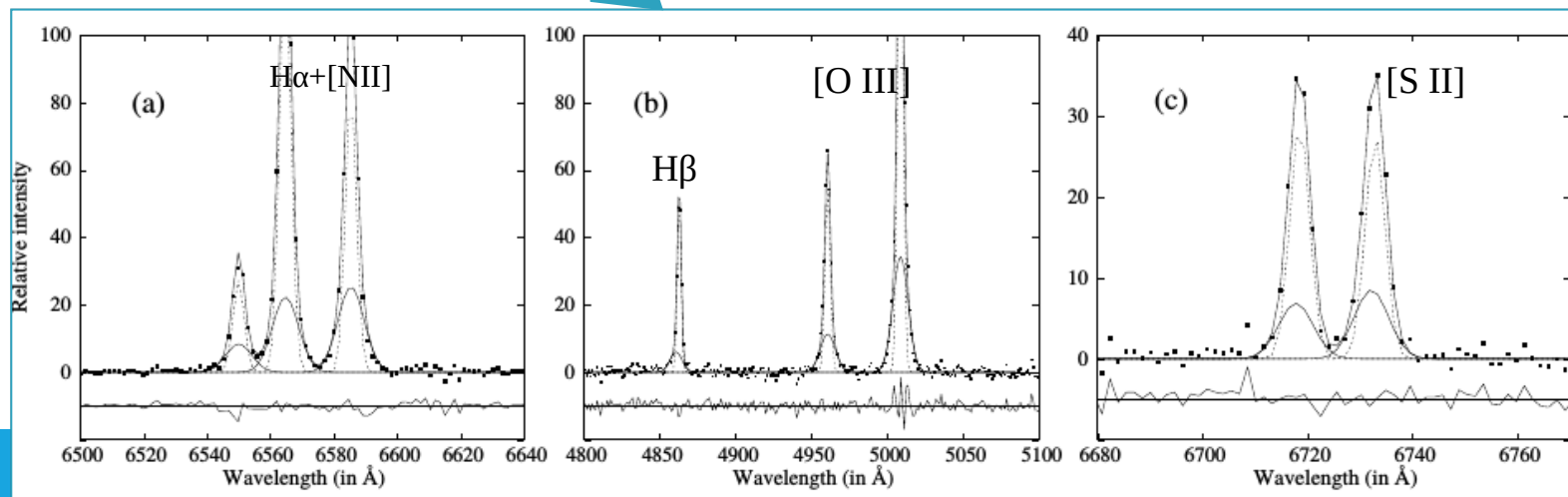
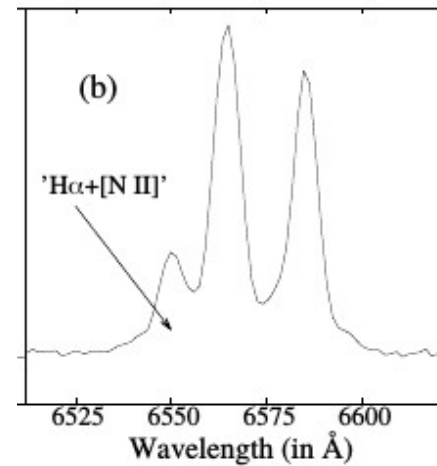

6. Узорак и анализа

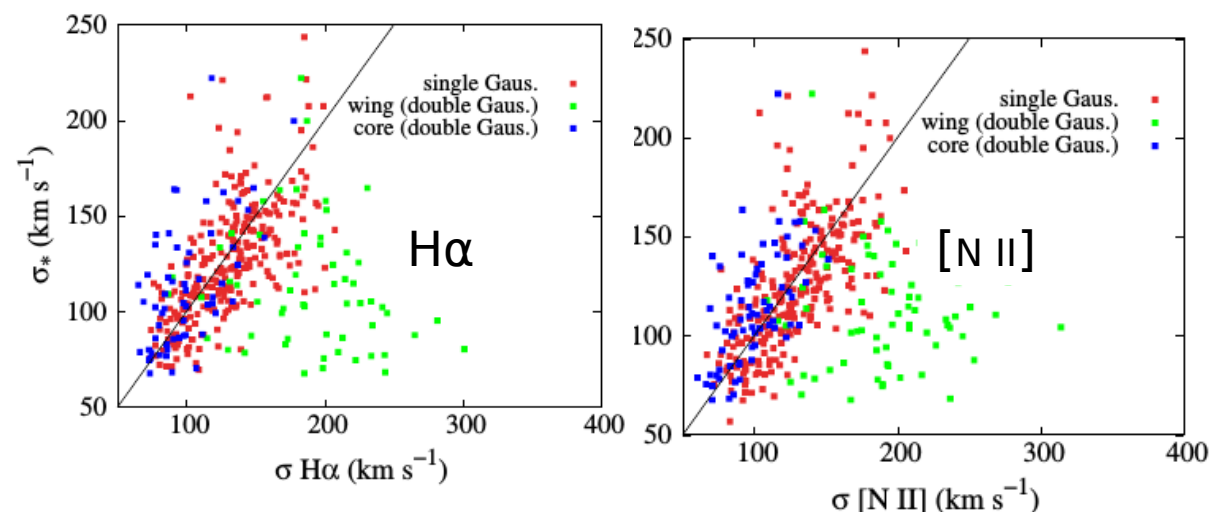
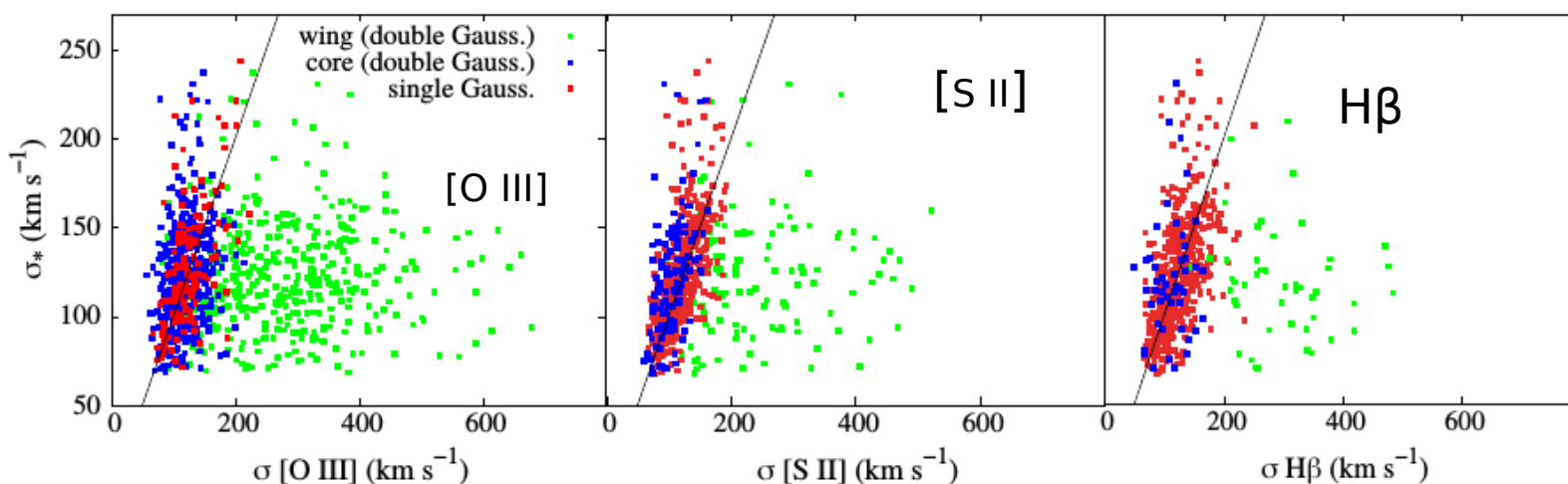
непреклопљене $H\alpha$ и $[N II]$,
Сви параметри фита слободни

преклопљене $H\alpha$ и $[N II]$,
Развијена процедура за
декомпозицију

7. Резултати: Outflow vs. гравитација

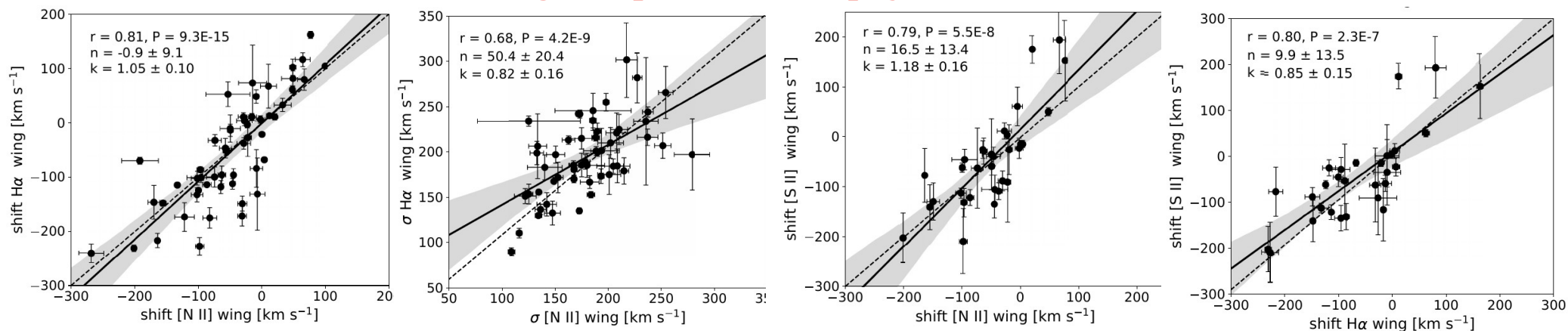

		σ_*	
		core (double Gauss.)	single Gauss.
$\sigma_{[OIII]}$	r	0.26	0.58
	P	1.7E-7	9.1E-13
$\sigma_{[NII]}$	r	0.58	0.65
	P	1.5E-7	0
$\sigma_{H\alpha}$	r	0.58	0.65
	P	1.1E-6	0
$\sigma_{[SII]}$	r	0.49	0.63
	P	1.2E-9	0
$\sigma_{H\beta}$	r	0.16	0.52
	P	0.29	0

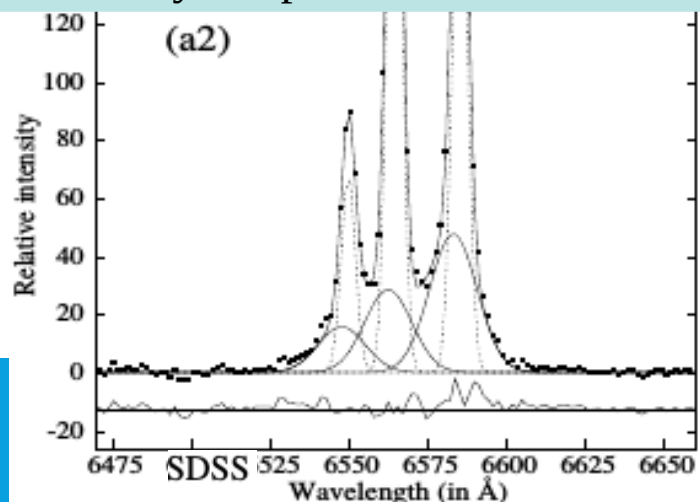
1. Компоненте крила код линија фитованих са два Гаусијана представљају outflow кинематику код свих линија.
2. Компоненте језгра за $H\alpha$, $[N II]$ и $[S II]$ представљају гравитациону кинематику, а у случају $[OIII]$ и $H\beta$ мешан утицај outflow и гравитационе кинематике.
3. Све линије које су фитоване само са једним Гаусијаном представљају гравитациону кинематику

8. Резултати: процедура за dekompoziciju H α + [N II]

- Прво смо анализирали подзорак са непреклопљеним H α и [NII] и нашли неколико јаких корелација, које су нам омогућиле да смањимо број степени слободе у фитовању и саставимо процедуру од неколико корака за dekompoziciju преклопљених H α + [NII]
- **Циљ процедуре да спречи погрешну интерпретацију суме три крила H α и [NII] дублета као једну широку H α из широколинијског региона, и обрнуто.**

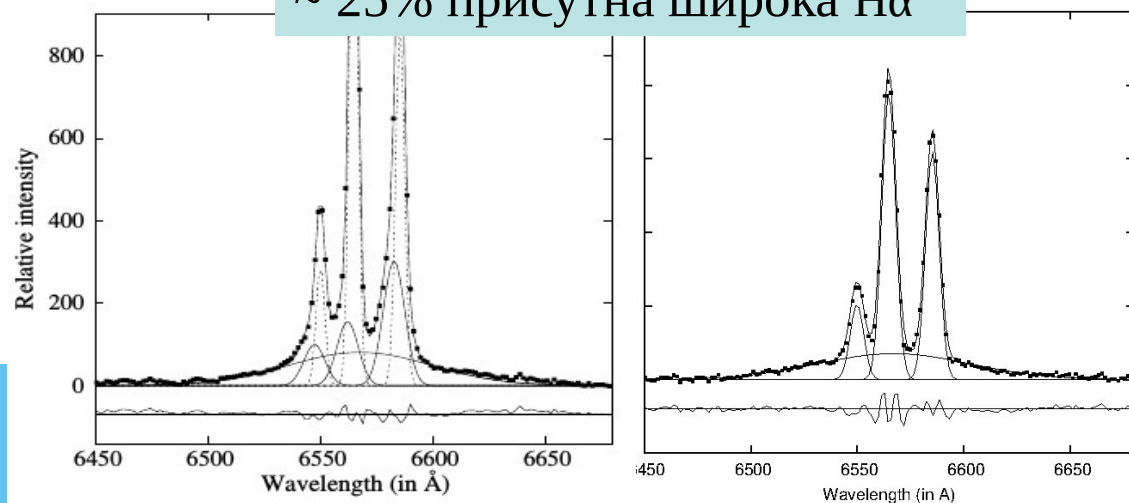

~ 75% сума три outflow компоненте

J111848.44+280738.3

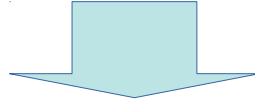
~ 25% присутна широка H α

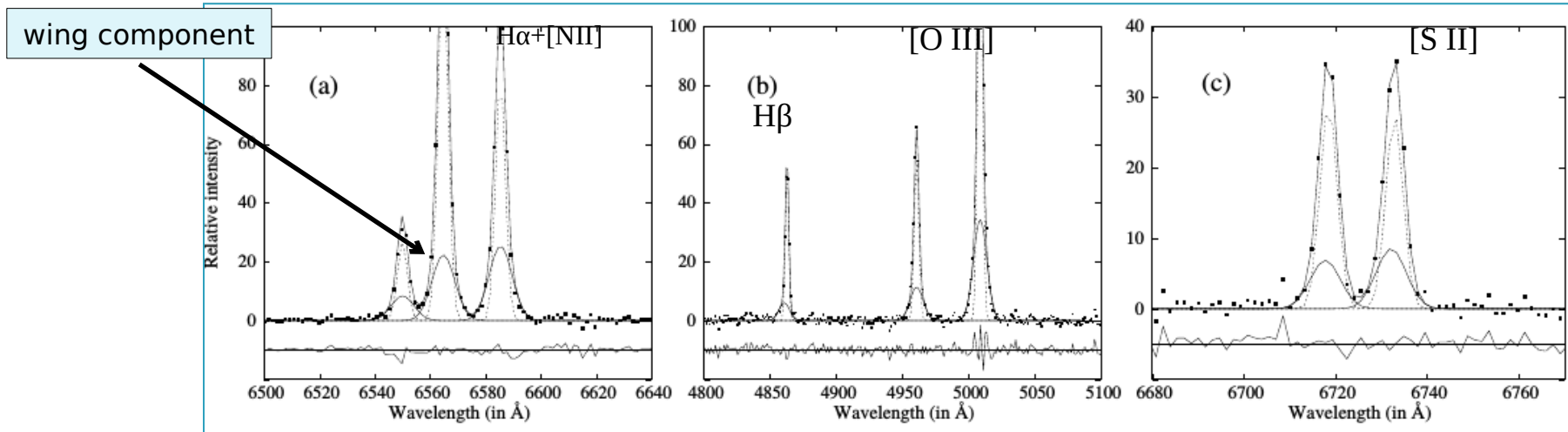
SDSS J032525.36-060837.8

9. Резултати: потпис outflow-а кроз АГЈ спектар

Постоје значајне корелације између помераја outflow (wing) компоненти свих линија, као и између њихових ширина, са изузетком $H\beta$.

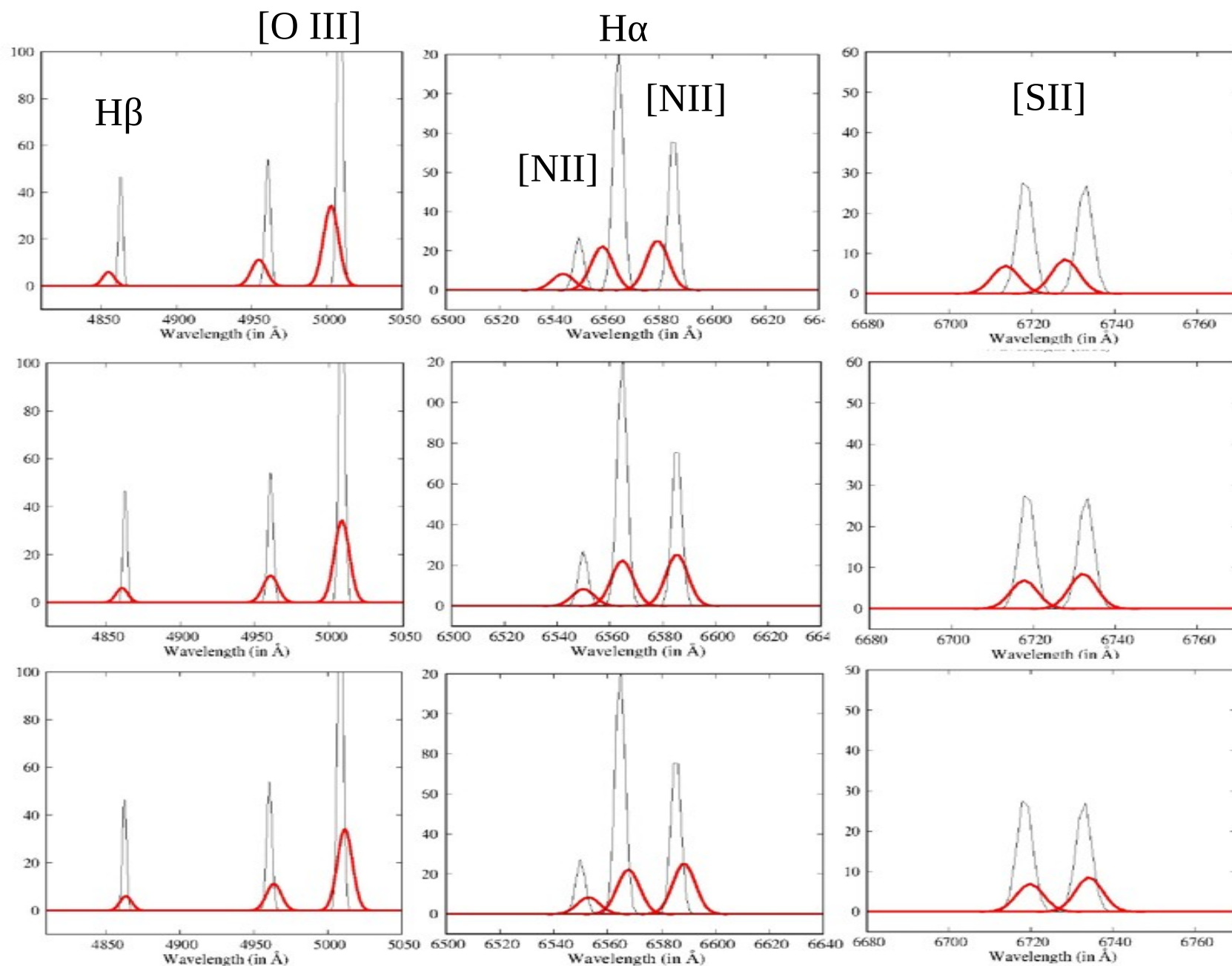
Outflow кинематика системски делује на све анализиране линије у спектру ($H\beta$, [O III], $H\alpha$, [NII], [S II]).

Table 2. The correlations between the widths and shifts of the wing components (w) of different lines in total sample ('unblended' + 'blended'). The Pearson coefficient of correlation (r) and P-values are given in bold-face for correlations with $P < 1E-4$.

		width $H\alpha$ w	shift $H\alpha$ w	width [S II] w	width $H\beta$ w	shift $H\beta$ w	shift [O III] w	width [O III] w
width $H\alpha$ w	r	1	0.15	0.53	0.34	0.19	0.016	0.58
	P	–	0.02	5.9E-11	0.02	0.20	0.81	0
shift $H\alpha$ w	r	0.15	1	0.11	0.39	0.65	0.64	0.07
	P	0.02	–	0.21	0.007	7.5E-7	0	0.28
width [S II] w	r	0.53	0.11	1	0.10	-0.05	0.15	0.41
	P	5.9E-11	0.21	–	0.58	0.78	0.07	3.2E-7
width $H\beta$ w	r	0.34	0.39	0.10	1	0.29	0.27	0.25
	P	0.02	0.007	0.58	–	0.04	0.05	0.07
shift $H\beta$ w	r	0.19	0.65	-0.05	0.29	1	0.59	0.08
	P	0.20	7.5E-7	0.78	0.04	–	4.4E-6	0.58
shift [O III] w	r	0.016	0.64	0.15	0.27	0.59	1	-0.05
	P	0.81	0	0.07	0.05	4.4E-6	–	0.28
width [O III] w	r	0.58	0.07	0.41	0.25	0.08	-0.05	1
	P	0	0.28	3.2E-7	0.07	0.58	0.28	–

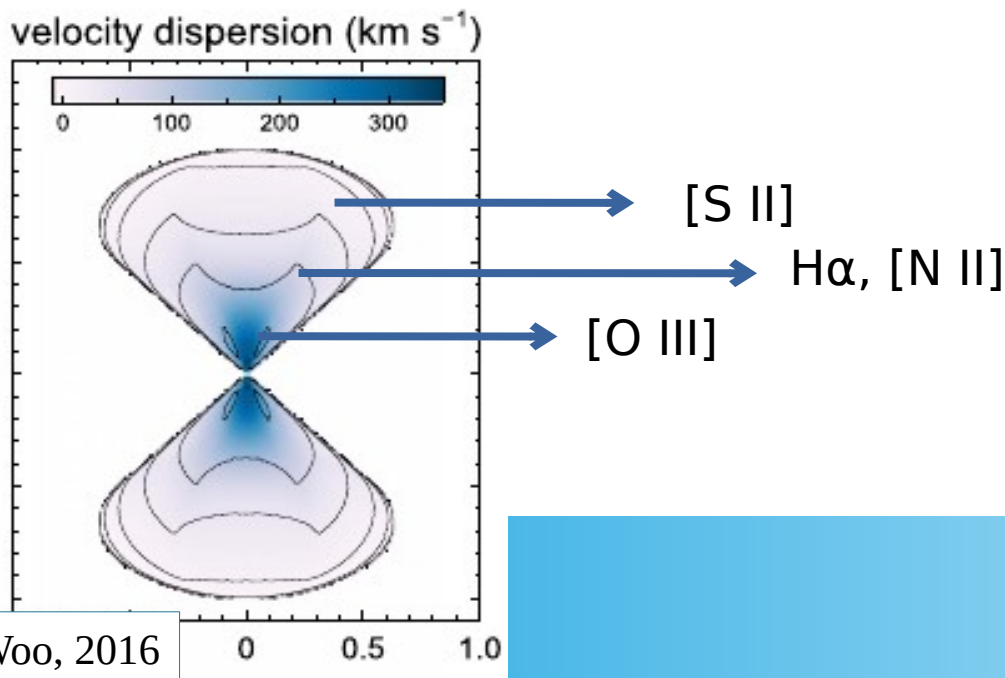
9. Результати: потпис outflow-а крoз АГJ спектр

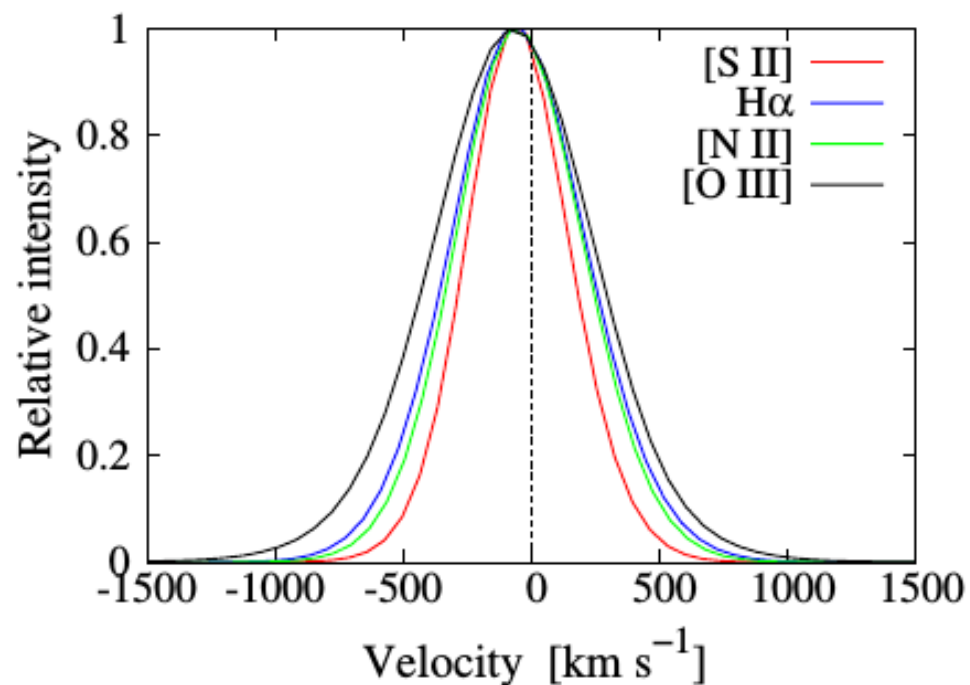
9. Резултати: потпис outflow-a кроз АГЈ спектар

- Кинематика outflow-a се рефлектује различитом јачином на профиле различитих линија.

Biconical model (Bae & Woo, 2016) предвиђа да брзина outflow-a највише утиче на ширину outflow компоненти. Разлика у ширинама средњих профила outflow компоненти различитих линија указује да оне потичу из различитих делова outflow-a.

средњи профили outflow компоненти

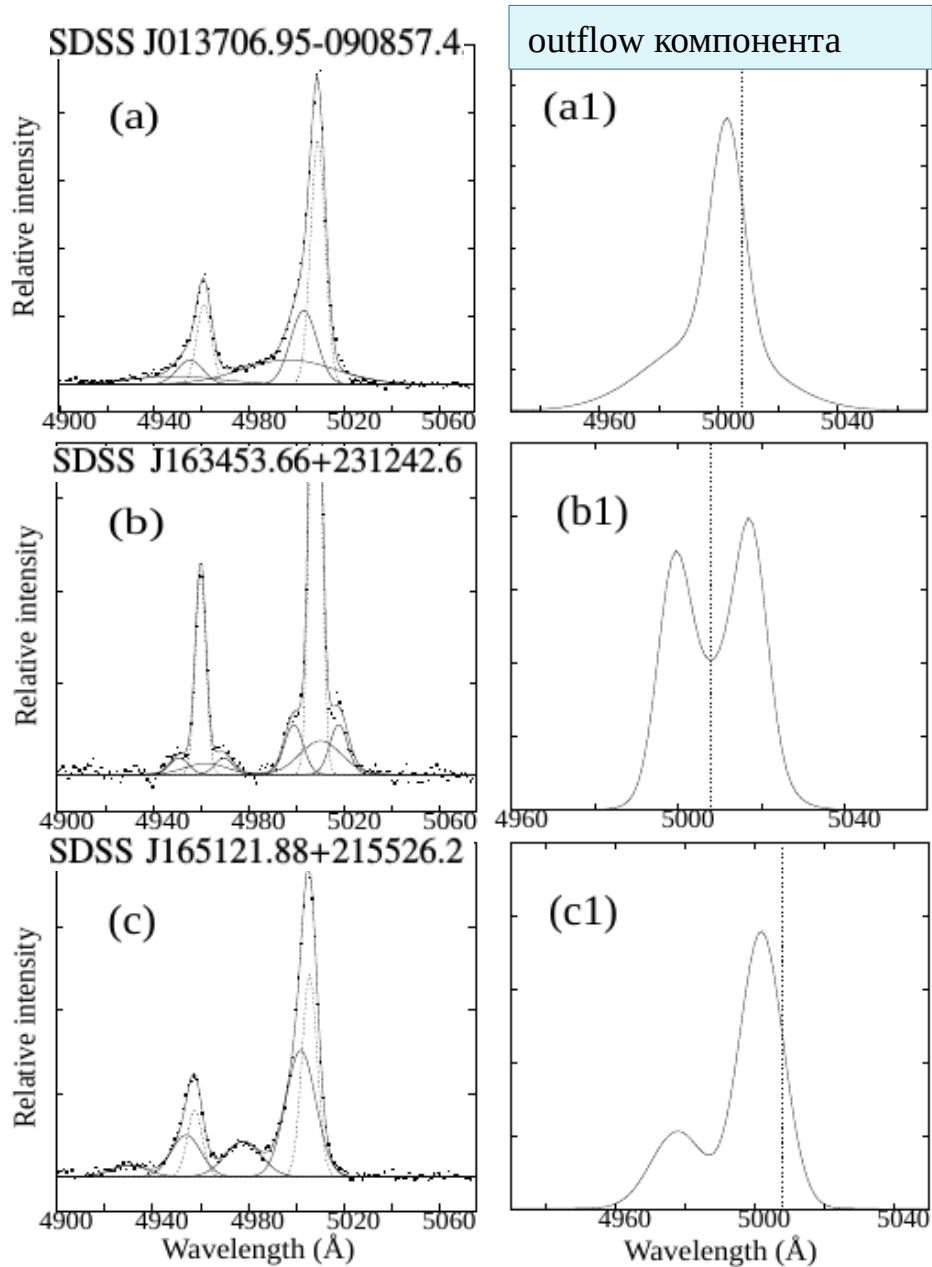

	n_c (cm^{-1})	E_i (eV)
[O III]	7×10^5	48.7
[N II]	8.7×10^4	14.5
[S II]	$\sim 10^3$	10.4

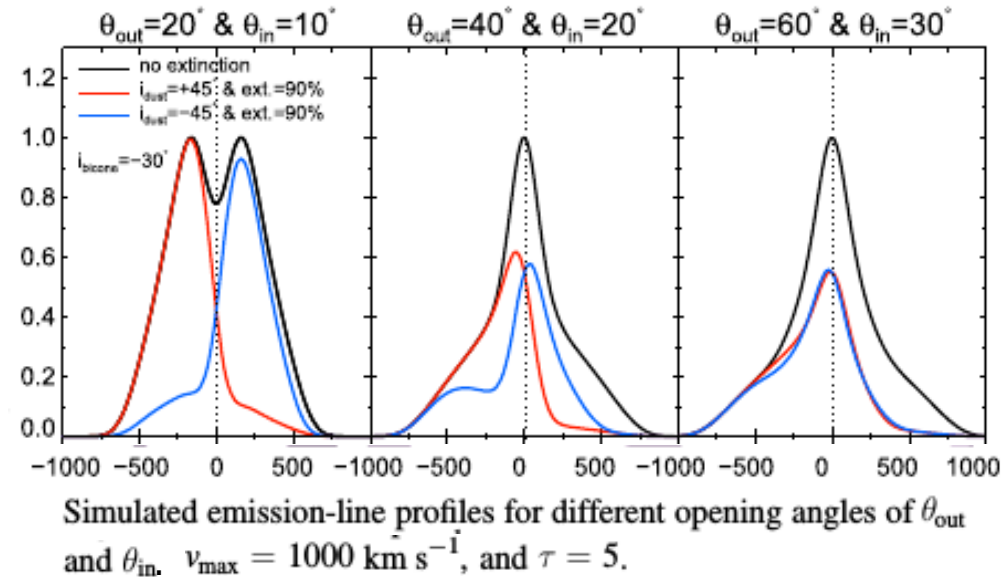

10. Резултати: комплексни облици outflow компоненти

☐ 2% нашег узорка

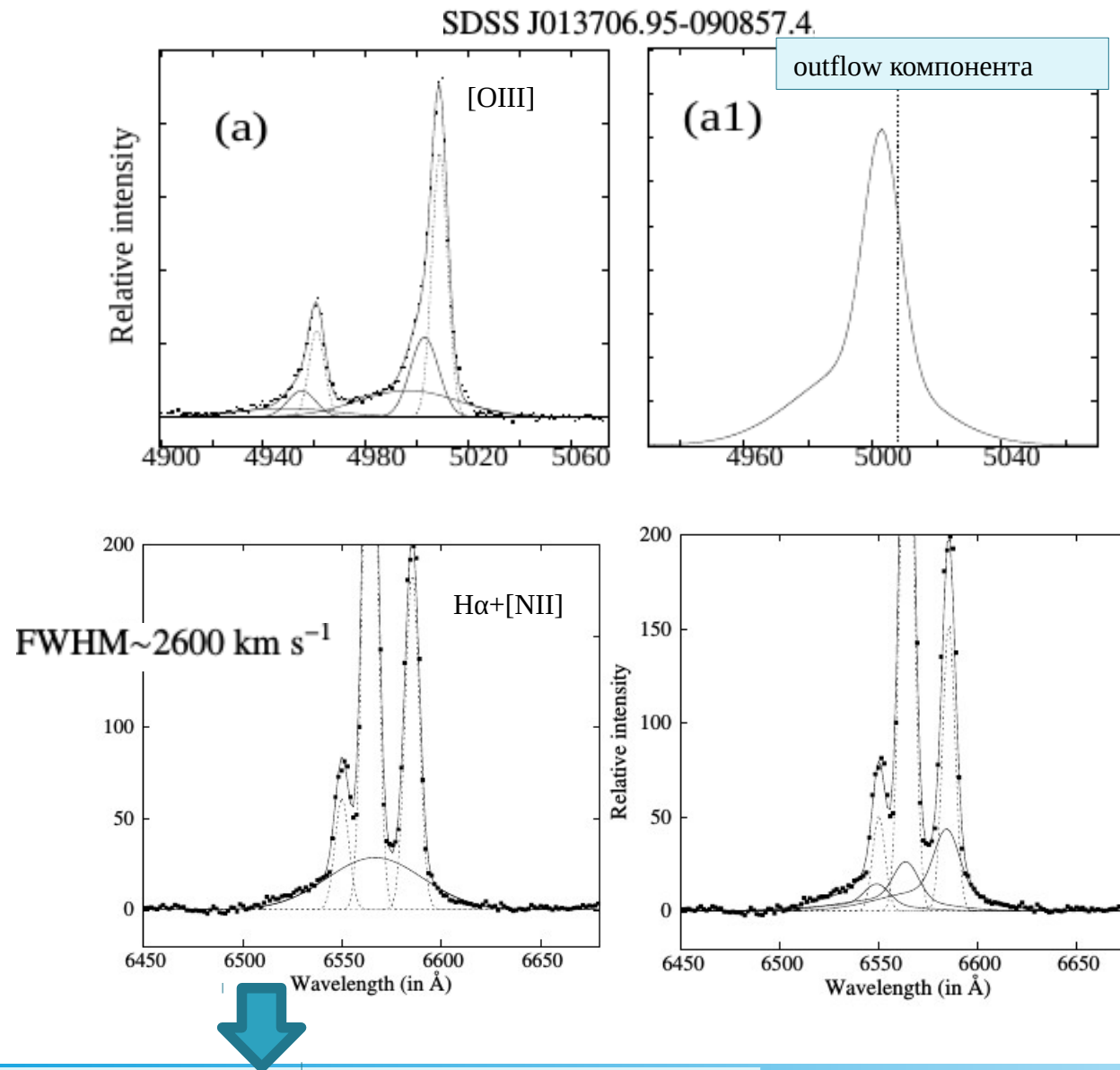
Biconical outflow model (Bae & Woo, 2016)

Зашто само 2%?

- ниска резолуција SDSS спектара? ($R=1850 - 2200$)
- микротурбуленција? (нпр. услед Rayleigh-Taylor или Kelvin-Helmholtz нестабилности, ВИДИ Kraemer et al. 2007)

10. Резултати: комплексни облици outflow компоненти

Greene & Ho 2007, Oh et al. 2015, Liu et al. 2019

11. Закључци

- Компоненте крила свих анализираних линија осликавају кинематику outflow-а. Компоненте језгра $H\alpha$, $[N II]$ и $[S II]$ осликавају доминантно гравитациону кинематику, док у случају $[OIII]$ и $H\beta$, компоненте језгра садрже допринос и од гравитационо везаног гаса и од outflow-а.
- Кинематика outflow-а системски утиче на све разматране линије у АГЈ спектрима ($H\beta$, $[O III]$, $H\alpha$, $[NII]$, $[S II]$). Међутим, осликава се различитом јачином на њиховим профилима, у виду различитих ширина компоненти крила.
- Разлике у ширинама компоненти крила говоре о различитом месту настанка тих линија у структури outflow-а, тј. о стратификацији outflow емисионог региона.
- Физички исправна декомпозиција преклопљених линија $H\alpha+[NII]$ је важна не само за истраживање доприноса outflow-а у овим линијама, већ и за исправну процену M_{BH} коришћењем широке $H\alpha$ линије.

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!